

Geleneksel Mizah Kuramları Bağlamında Keloğlan Masalları

ÖĞR. GÖR. DR. ŞERİFE ORAL YENİAY*

Öz

Mizah, insanlık tarihindeki en eski ifade biçimlerinden biridir ve hem bireysel hem de toplumsal iletişim açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Gülme eylemi ise yalnızca bir eğlence unsuru olarak değil, aynı zamanda anlam ve içerik üreten biçim olarak da kültürel ve edebî metinlerde varlık göstermektedir. Mizahın bu çok yönlü yapısı, özellikle halk anlatılarında, toplumsal değerler, kişiler arası ilişkiler ve kültürel kodların dağıtım aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Keloğlan masalları Türk halk anlatı geleneğinin ve mizahın verimli ve yaygın örnekleri arasında yer alır.

Keloğlan masalları, güldürücü unsurlarla harmanlanmış sembolik anlatımları ve zengin içerikleriyle eğlencenin ötesinde, eleştirel, öğretici, cezalandırıcı ve toplumsal mesajları taşıyan bir yapıya sahiptir. Geleneksel mizah kuramları ve masallarının genişletilmesi hem mizahın evrensel ilkeleri hem de kültüre ait dinamiklerin etkili sunumu ve geniş bir çevreye yayılması için bir fırsat sunar. Özellikle rahatlık, üstünlük ve uyumsuzluk gibi klasik mizah kuramları, Keloğlan masallarındaki mizah unsurlarının analiz edilmesinde yol gösterici bir çerçeve çizer. Bu çerçevede mizah, sembolik bir biçim olarak daha iyi anlaşılabilir. Mizahı sembolik bir biçim olarak düşünmek onu anlama ve değerlendirme imkânı sunar. Mizahı bir kuram dâhilinde yakalamak ise kültürel dir. Bu sebeple makalede Keloğlan masalları sembolik mizah unsurları ve kuramları bağlamında incelenip değerlendirilecektir. Çalışma, mizahın sadece bir eğlence aracı olarak görülmediği, aksine kültürel kodlar ve toplumsal değerleri yansıtan bir iletişim biçimi olarak ele alınan bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Keloğlan masalları, geleneksel mizah kuramları bağlamında incelenerek, mizahi zenginliği ve eğlence unsurlarının yoğunluğunun ötesinde, toplumsal değerlerin ve toplumsal eleştiri ve protestoların da iletildiği bir işleve sahip olduğu ortaya konmuştur. Keloğlan masallarının bu eleştiri ve protesto işlevini dolaylı bir şekilde mizah yoluyla yapması bu masalların üslubunu yumuşattığı gibi, ona güldürürken düşündürme işlevi de kazandırmıştır.

Anahtar sözcükler: mizah kuramları, Keloğlan Masalları, gülme teorileri, gelenek, sözlü kültür

Keloğlan Tales in the Context of Traditional Theories of Humor

Abstract

Humor is one of the oldest forms of expression in human history and plays a significant role in both individual and social communication. The act of laughter is not only an element of entertainment but also serves as a means of creating meaning and content, manifesting itself in

* Yozgat Bozok Üniversitesi, e posta: serife.yeniay@yobu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2826-5417

Gönderilme Tarihi: 11 Aralık 2025

Kabul Tarihi: 24 Şubat 2025

cultural and literary texts. This multifaceted nature of humor particularly stands out in folk narratives as a tool for conveying social values, interpersonal relationships, and cultural codes. In this context, Keloğlan tales are among the fertile and widespread examples of Turkish folk narrative tradition and humor.

Keloğlan tales possess a structure that combines amusing elements with symbolic narratives and rich content, serving not only as entertainment but also carrying critical, instructional, punitive, and social messages. The expansion of traditional humor theories and folk tales offers an opportunity for the effective presentation and dissemination of both the universal principles of humor and the cultural dynamics at play. Classical humor theories, such as superiority, relief, and incongruity, provide a guiding framework for analyzing the humorous elements in Keloğlan tales. In this regard, humor can be better understood as a symbolic form. Considering humor within a theoretical framework allows for opportunities to comprehend and evaluate it. Capturing humor as a theory is inherently cultural. Therefore, this paper will analyze and evaluate Keloğlan tales in the context of symbolic humor elements and theories. The study aims to present a perspective that humor is not merely viewed as a means of entertainment; rather, it is framed as a form of communication that reflects cultural codes and social values.

By examining Keloğlan tales in the context of traditional humor theories, it has been revealed that, beyond the humorous richness and intensity of entertainment elements, they also have a function in which social values, social criticism and protests are conveyed. The fact that Keloğlan tales perform this criticism and protest function indirectly through humor softens the tone of these tales and also makes them think while making them laugh.

Keywords: humor theories, Keloğlan Tales, laughter theories, tradition, oral culture

GİRİŞ

Konu bağlamında öncelikle gülme ve mizah ilişkisinin incelenmesi ve farklarının ortaya konması gereklidir. Mizah, bütün mizah yöntemlerinin içerisinde yer aldığı geniş bir kavramdır. Aynı zamanda gülmeyi tetikleyen ya da teşvik eden söz ve hareketlerinin tümüdür. Gülme ise, mizah ya da komedi ile bağlantılı olmak zorunda olmayan fizyolojik bir olaydır. Nitekim mizah geniş bir kategoriye içinde barındırırken, gülme mizaha bu noktada eşlik eden ya da etmeyen bir eylemi temsil etmektedir. Diğer taraftan nükte, fıkra, şaka, hiciv, kelime oyunları mizah başlığı altında toplanabilir. Dolayısıyla mizah kapsayıcı bir kavramdır. Gülme ise, mizahla zorunlu ilişkisi bulunmayan, mizaha eşlik etmeyi ya da etmemeyi seçen bir eylemdir, dolayısıyla birey açısından bir seçim meselesidir.

Gülme hem bireysel hem de sosyal etkileşimlerde sıkça karşılaşılan, çeşitli tepkilerle ortaya çıkan bir eylemdir. İnsan ve toplum için hem evrensel hem de kültürel bir ifade biçimi olarak gülme, sadece mutluluğun yansıması olmakla kalmaz; biyolojik, sosyolojik ve psikolojik birçok işlevi de içinde barındırır. Gülmenin insan sağlığı, toplumsal etkileşim ve ilişkiler üzerinde iyileştirici ve olumlu etkileri olduğu, bu konudaki birçok araştırma ile ortaya konmuştur. Bu nedenle, gülme sıradan bir eylemden çok daha fazlasını ifade eder.

Gülmenin nedenleri, toplumların sosyal yapısına, dönemlerine ve kültürlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu durum, gülme üzerine çeşitli teorilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak geleneksel ve çağdaş birçok teoriye rağmen, gülmeye bütüncül yaklaşan ve ayrıntılarıyla inceleyen bir kuram henüz geliştirilememiştir. Bunun nedeni, gülmenin birçok farklı şekilde ve durumda ortaya çıkan bireysel, toplumsal ve evrensel bir tepki olmasıdır. Gülmenin nedenleri ve şartlarının çeşitliliği, onun tüm ayrıntılarıyla açıklanıp değerlendirilmesini zorlaştırmakta ve böyle bir kuramın ortaya konmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle, düşünce tarihi içerisinde, düşünürler tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınıp farklı şekillerde yorumlanmıştır. Gülme, düşünürler tarafından genellikle felsefi, toplumsal ve psikolojik olarak incelenmiş ve gülme üzerine çeşitli kuramlar ortaya konmuştur. Bu kuramlar arasında Üstünlük Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı ve Rahatlama Kuramı bulunmaktadır. Metin Ekici ise söz konusu kuramları; “1. Uyumsuzluk, düzensizlik, zıtlık veya sosyal olmama üzerine kurulu teoriler”, “2. Üstünlük, eleştiri veya düşmanlık teorileri”, “3. Rahatlama, kurtulma veya boşalma teorileri” şeklinde sınıflandırır (Ekici, 2009, s. 278-280).

Gülme eylemi ve mizah araştırmacılar tarafından felsefi, psikolojik ve sosyolojik bakımdan ele alınarak incelenmiştir. Şentürk’e göre; Gülmeyi felsefi açıdan açıklamak ve ortaya koymak oldukça zordur. Çünkü gülme genel olarak reflekslere dayanır. Platon, gülmeyi, insanın erdeme ulaşmasını engelleyen ahlak dışı bir davranış olarak değerlendirdiği için ideal depolamada gülmeye yer vermez (2010, s. 50). Aristoteles de benzer bir yaklaşım sergilenmiştir. Aristoteles’e göre gülme, düşüncenin ciddiyetini zedeleyerek toplumdaki güç dengelerini bozabilecek bir eylemdir; bu nedenle olumsuz bir tutum sergilemiştir. Orta Çağ boyunca Katolik Kilisesi, Aristoteles’in komedi anlayışına dayanarak gülmeyi, inanca zarar veren tehlikeli bir güç olarak görmüş ve bu eyleme karşı mesafeli bir tutumu benimsemiştir (2010, s. 51). Platon ve Aristoteles’in yargılayıcı yaklaşımlarından sonra Thomas Hobbes, gülmeyi üstünlük ve zayıflık arasındaki dengenin, aynı zamanda bireyin kendini kabul etme isteğinin bir ifadesi olarak ele almıştır. Hobbes’a göre gülmenin gerçekleşmesi için, bir başkası tarafından yapılan bir hatanın spesifik olarak fark edilmesi gerekmektedir (Şentürk, 2010, s. 54).

Baudelaire ise gülmeyi, kişinin kendini üstün görme düşüncesinden etkilenmesinin sonucunda hem insani hem de şeytani bir tepki şekli olarak görür. Ona göre gülme, “sonsuz bir yüceliğin ve aynı zamanda sonsuz bir sevgisizliğin imgesidir” (Baudelaire, 1997, s. 11). Dolayısıyla gülme, insanların karmaşıklığını ve eksikliğini koruyan, basit bir eğlence unsuru değil, derin bir varoluşsal deneyimdir. Bu bakış açısı, Baudelaire’in melankolik ve ironik dünyaya uyumunun bir görünümü olarak değerlendirilebilir. O, gülmeyi basit bir neşe unsuru olarak görmek yerine, insan bileşenlerinin karmaşıklığını ve eksikliğini ifade etmeyen bir fenomen olarak ele alır.

Gülmeyi hem sosyolojik hem de psikolojik açıdan ele alan Eker ise gülmeyi toplumda bir cezalandırma yöntemi olarak değerlendirir. Eker’e göre; sosyal normların cezalandırma yaptırımına sahip olan gülme, uygulandığı toplum için bir sosyal denetim mekanizmasıdır. Gülme, gülünen kişinin itibarını, statüsünü ve saygınlığını azaltan, tahrip edici bir eylemdir. Gülünen kişi üzerinde üzücü bir etki bırakarak utanmaya sebep olan gülme, aşağılama cezasıyla sosyal düzeltme aracına dönüşür. Sosyal yapı, insan olmanın gereklerini sağlayamayan, insanî niteliklerini kısmen de olsa

kaybeden bireyleri gülmenin objesi yaparak teşhir eder ve resmî yaptırım gücü olmaksızın en ağır cezaya çarptırır (2017, s. 53). Gülme, toplum içinde bir güç ve kontrol aracı olarak da işlev görür. Özellikle toplumsal hiyerarşilerde, mizah toplumun her kesimi için yönlendiricidir ve güç ilişkilerini yansıtır. Kanmaz ve Artun ise mizahın toplumsal ve bireysel eleştiri yönüne vurgu yapar. Kanmaz’a göre; Mizah, aynı zamanda bir toplumda yaşanan olumsuzlukların, bir kişide bulunan kusurların, bir sistemde yapılan yanlışlıkların eleştirisinin de yapıldığı bir türdür (2016, s.148). Artun’a göre; “Toplumsal ya da bireysel kusurları, yetersizlikleri, adaletsizlikleri vb. doğrudan ve dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimlerine “mizah” adı verilir” (2014: 1). Örneğin, halk arasındaki taşlamalar, iktidara karşı bir direniş biçimi olarak görülürken; otorite figürlerinin mizah yoluyla kitleleri manipüle etmesi, mizahın hegemonik bir araç olabileceğini gösterir. Toplumun dayattığı normlar ve bireysel arzular arasındaki çatışma, mizah yoluyla ifade edilebilir. Bu bağlamda mizah ve gülme hem rahatlama hem de eleştiri aracı olarak işlev görür. Özellikle modern toplumlarda mizahın sistem eleştirisi için yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Fuzuli Bayat, mizahın başlı başına bir protesto işlevi olduğuna değinir. Ona göre; Protesto kendini ifade şekli olup siyasi, ekonomik, dinsel ve kültürel altyapıları kapsamakla geniş bir sahanı içermektedir. En önemli olanı da sözlü kültürde mizahın başlıca görevlerinden birinin protesto olmasıdır. Protesto mizahın kapalı işlevini oluşturmakla eğlendirmeye ve güldürmeye hizmet etmektedir. Mizahta protesto toplumun hassas olduğu konularda eleştirel bir yaklaşımla mevcut iktidara, çarpık düzene, çağa ayak uydurmayan dinsel ve kültürel yargılara hatta tavır ve davranışlara itiraz etmekle toplumun sağduyusunu öne çeker (Bayat, 2016, s.369)

Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde gülme, yalnızca bireysel bir tepki değil, aynı zamanda zihinsel, duygusal ve sosyal bileşenlerin bir parçasıdır. Bu nedenle, gülmenin bireyler ve toplum üzerindeki çok yönlü etkileri hem psikoloji hem de diğer disiplinler için zengin bir araştırma alanı olmuştur. Freud, gülmeyi yalnızca sosyal ve psikolojik bir fenomen olarak değil, aynı zamanda bilinç dışı arzuların, bastırılmış duyguların ve içsel çatışmaların dışavurumu olarak değerlendirir. Freud, "Düşmanını küçük, aşağı, değersiz ya da gülünç kılarak dolaylı bir yoldan onu alt etmenin zevkine ulaşır ve hiçbir çaba harcamamış olan üçüncü kişi bunu kahkahasıyla onaylar" (1998, s. 134) ifadesiyle, gülmenin ana nedeninin karşılaştırmaya dayandığını söyler. Dahası Freud, gülmenin hem eğlenceli hem de psikolojik yönüne vurgu yaparak bu eylemi kişinin içsel çatışmalarının serbest kalmasının bir sonucu olarak yorumlar. Kişi komik hareketlerle karşılaştığında, önce davranışın amacını araştırır, kendisi de aynı durumdaymış gibi hayal eder ve kurgu ile gerçeği karşılaştırır. Kendi yapamayacağı lüzumsuz hareketler dolayısıyla sinir uçları uyarıldığında, gülerken enerjisini boşaltır. Kısaca, Freud gülmeyi insanın kendisiyle aynı duruma düşmüş bir başkasıyla karşılaştırmasından elde ettiği üstünlük hazzı olarak değerlendirir (Şentürk, 2010, s. 90-95). Bu anlamda Freud’un gülme eylemi ile diğer insanlar arasında kurduğu ilişki Bergson ile paralellik gösterir. Freud, esprinin yarattığı hazzın yalnızca espriyi yapan kişiyle sınırlı kalmadığını, üçüncü bir kişide de somut olarak ortaya çıktığını söylerken Bergson, “gülme, her zaman bir grupta birlikte ortaya çıkar. İnsan tek başına komiğin keyfini çıkaramaz. Bu yüzden gülme aslında diğer gülenlerle birlikte bir suç ortaklığı gibidir” (Bergson, 2015, s. 14) ifadesiyle gülmenin toplumsal yönüne dikkat çeker. “Gülmeyi soyut kavramlardan ziyade işlevsel şartlar içinde değerlendirilmesi gereken

kendine özgü bir toplumsal işaret olarak görür ve gülünç olmaktan çekinmeyen insanın bulunmadığını belirtir. Ayrıca Bergson, toplumsallığı gülmenin şartı olarak görmektedir. Ona göre, gülme toplumsal kusurları düzeltme işlevini, kusuru işleyeni aşağılayarak ve korkutarak yerine getirir” (Şentürk, 2010, s. 109). Her iki düşünür de gülmenin bireyler arası mantıksal bir anlam kazandığı ve sosyal bir fenomen olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu şekilde gülmenin yalnızca bireysel bir deneyim değil, toplumsal bir işlev taşıdığı ortaya konur.

Gülme eylemini psikolojik açıdan değerlendiren bir diğer araştırmacı Lipps, gülmeyi psişik bir olay olarak değerlendirir ve her türlü psişik olayı ise psişik enerjinin farklı yönlerde ve çeşitli yoğunluklarda hareket etmesi olarak görür. Lipps, komiği/gülmeyi, haz ile hazzsızlığın bir aradalığı gibi veya ikisinin birleşerek yeni bir komiği yarattığı bir durum olarak düşünür ve bu zıtlığı daha çok büyüklük ve küçüklük üzerinden ele alır (Şentürk, 2010, s. 83-87). Lipps'in gülme konusundaki önemli görüşlerinden biri, uyumsuzluk kuramıyla ilgilidir. Uyumsuzluk kuramına göre komik olan, beklentilerle gerçek koşullar, hayal ve hakikat arasında bir uyumsuzluk olduğunda ortaya çıkar. Gülme, bireyin zihninde oluşan belirsizliklerin gerçeklikle karşılaşması sırasında ortaya çıkan sürprizler ve şaşırtıcılıklarla tetiklenir. Dolayısıyla Lipps'in, gülmeyi uyumsuzluk algısı ve bu durumu anlamlandırma süreci olarak yorumladığı görülür. İnsanlar, komik ya da güldüren bir durumla karşılaştıklarında, bu durumun devam etmesi veya beklenmedik bir şekilde farklılaşmasıyla güler. Gülme, bu uyumsuzluğun devamında duygusal rahatlamanın sonucudur.

Gülme, insanlık tarihi boyunca farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve çok boyutlu bir fenomen olarak değerlendirilmiştir. Sosyolojik bakış açısı “gülmeyi bireysel bir ifade biçimi olarak değil, toplumsal yapıların, normların ve bileşenlerin bir parçası olarak düşünür. Sosyolojik perspektifle bakıldığında gülme, bireyler arası iletişimi kolaylaştırırken toplumun gelişmesini, birlik ve beraberliğini destekler ve dahası zaman zaman toplumsal eleştirinin ve yerginin bir aracı haline de gelir. Bu bağlamda gülme hem bireysel hem de toplumsal iletişim ve etkileşimin anlaşılmasını sağlayarak, kültürel ve sosyolojik bir analiz alanı sunar. Hutcheson için gülme, insan doğasının iyiliksever eğiliminden kaynaklanır ve nezaketli bir toplumun işleyişi için çok gereklidir. Başka bir deyişle gülme, nazik bir toplum olmanın temel koşullarından olan karşılıklı olarak beğenilme güler yüzlü etkileşimlerde bulunma yani sosyalliğin hoş bir yönünü temsil etme olarak kusurları ve aptallıkları gücendirmeden düzeltmek için yumuşak bir yol olarak işlev görmektedir. (Kate, 2020, akt. Sütçü, 2023, s. 50). Gülmeye sosyolojik açıdan yaklaşan bir diğer isim Friedrich Georg Jünger, komiğin oluşmasını belirli şartlara bağlayarak özellikle çatışmayı komiğin oluşması için zorunlu kılar. Jünger'e göre toplumda hiçbir şey zati itibarıyla komik değildir; karşıtıyla birlikte komik olur (Şentürk, 2010, s. 115). Gülme, bireyler arasındaki bağları güçlendirdiği gibi bir sosyalyalıtım işlevi de görür. Durkheim'ın toplumsal bütünlük teorisine göre, gülme eylemi, grubun üyeleri arasında dayanışma ve aidiyet hissi yaratır (Bkz: Durkheim, E, 2004). Örneğin, ortak bir espri veya mizahi bir durum, grup üyeleri arasında bir dayanışma hissi yaratır. Aynı zamanda gülme, toplumsal normların ve sınırların belirlenmesine hizmet eder. Gülünç olanın ne olduğu genellikle bir toplumun kültürel değerleri ve normları tarafından şekillendirilir; bu nedenle, gülme eylemi toplumun ideolojik özellikleri hakkında ipuçları verir.

Mizah, birey için hem kişisel deneyimlerin hem de günlük yaşamın evrensel parçasıdır. Mizahın en yaygın unsurları arasında abartma, tutarsızlık, ironi, düşmanlık, iç görü, üstünlük, sürpriz, şok, gerilim ve rahatlama gibi özellikler yer alır. Ayrıca kelime oyunları, beklenmedik imgeler ve sürprizler de mizahın temel yapı taşlarını oluşturur. Bu unsurların bir araya getirilmesi, mizahın eğlendirme, öğretme, rahatlatma, birleştirme, sosyal bağlar kurma ve destekleme gibi işlevler görmesini sağlar. Mizah aynı zamanda statü elde etme, ikna etme, tartışma ve sosyal değişimi teşvik etme gibi işlevlerde de kullanılabilir. Mizahın ele aldığı temalar genellikle insanın yaşadığı çevreye odaklanır. Bu temalar arasında cinsellik, siyaset, meslekler, etnik gruplar, azınlıklar, gelenekler ve inanç sistemleri yer alır.

1. GELENEKSEL MİZAH KURAMLARI BAĞLAMINDA KELOĞLAN MASALLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Üstünlük Teorisi Bağlamında Keloğlan Masalları

Gülme kuramının kökenleri Platon'a kadar uzanmaktadır. Platon'a göre gülmenin nesnesi, insanın şeytanlık ve budalalıdır. Bir kişiyi gülünç kılan, onun kendini bilmemesidir. Kendini olduğundan daha erdemli ve akıllı sanan kişiler genellikle başkalarının gülüşlerine maruz kalır. Platon, bu tarz gülmelerin diğer insanları kötülemeyi içerdiği için zararlı olduğunu düşünür ve bunu ruh acısı olarak adlandırır. Gülmede kusurlar üzerinde durulduğu için Platon, gülmenin insan karakterine sirayet edip, bizi insani özelliklerimizden uzaklaştırabileceğini savunur (Morreal, 1997, s. 8). Platon'un bakış açısı gülmeyi bir sebebe dayandırırken, gülmeyi ahlaki açıdan olumsuz bulmaktadır. Çünkü insan başkalarına gülerken ahlaki açıdan kötüdür ya da kötülebilir. Yani gülme kişinin kötü karakterinin işaretidir. Bu teoriye göre; kahkahaya sebep olan mizahı komik bulmak ve gülmek, insanın kendini bilmezliği ve başkalarına gülme sebepleri açısından kötü olduğunu ortaya koymaktadır. Hobbes, Platondan büyük ölçüde etkilenmişse de teoriye yaklaşımı Platon kadar sert ve katı değildir. Çünkü Hobbes üstünlük duygusunun insanın doğasının bir parçası olduğunu kabul eder. (Hobbes, 1994, s. 54). Hobbes'e göre: "Ani sevinç. Gülme. Ani sevinç, gülme denilen yüz hareketlerine yol açan duygu olup, ya kişinin kendini mutlu eden anlık bir hareketi nedeniyle, ya da başka birinde yanlış bir şey görmesi nedeniyle ortaya çıkar ki, bu ikinci durumda, kişi o yanlış şeyin kendisinde bulunmadığına sevinip memnun olur. Bu, en fazla, kendilerinde fazla bir yetenek olmadığının farkında olan ve başkalarının hatalarını gözleyerek kendilerini memnun etmek mecburiyetinde olan kişilerde bulunur. Dolayısıyla, başkalarının yanlışlarına pek fazla gülmek, bir pısrıklık işaretidir. Yüce insanlar için en iyi işlerden biri, başkalarını alaydan korumak ve kurtarmak ve kendilerini sadece en yetenekliler ile kıyaslamaktır (Hobbes, 1992, s. 51-52). Dolayısıyla üstünlük teorisi bağlamında gülme eylemi, kötü karakteri temsil eden kötülük unsuru olarak lanse edilmektedir.

Aristo, gülmenin haksızlık yapanları yeniden doğru yola sokan bir toplumsal düzenleyici olabileceğini iddia eder fakat gülmenin bu yönü üzerinde fazla durulması gerektiğini düşünmez. Aristo'ya göre, gülerken aşağılık olana ilgi gösterilir ve şakacı tutum insanı önemli şeylere karşı gayri ciddi yapabilir, bu da kişinin karakterini etkileyebilir (Moreal, 1997, s. 9). Dolayısıyla gülme, bir üstünlük göstergesi olabilir. Gülme ile kişi, karşısındaki kişiyi küçümser, ona meydan okur ve

kendi üstünlüğünü vurgular... Hem Platon hem de Hobbes'in görüşleri doğrultusunda bu kuramın gülme ve zafer kazanma arasında ilişki kurduğu söylenebilir.

Keloğlan'ın Nohudu adlı masal, Keloğlan'ın yolda bulduğu nohuda tahta aralığına düşürmesi ve bu nohuda ulaşmak için marangoz, bey, hanım, fare, kedi ve su isimli kahramanlardan yardım istemesi konu edinir. Yardım alamayan Keloğlan, sonunda kendi aklı ile nohuda almayı başarır. Masalda, zorluklar karşısında Keloğlan'ın aklını kullanarak nohuda ulaşması, onun aklının ve zekâsının diğer kahramanlardan daha üstün olduğunu vurgular (Alangu, 1967, s. 138-146). Günlük hayattaki sıradan bir nesne veya besinin bu derece ulaşılması zor bir şeye yüceltilmesi ve Keloğlan'ın bu nohuda ulaşmak için fare, kedi, su, marangoz, bey ve hanımdan yardım istemesi ve bu yardım isteğine olumsuz yanıt alması hayal ve gerçek arasındaki uyumsuzluğu komik hale getirmiştir. Diğer taraftan Keloğlan'ın yardım çağrısına olumsuz cevap almasının yanı sıra bey, marangoz ve hanımın Keloğlan'ı ve istediği yardımı küçümsemelerine rağmen zayıfın güçlüye üstün gelmesi teması mizahı bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca basit ve küçük bir meselenin yüceltilerek bir başarı hikâyesine dönüşmesi komik ve eğlendirici bir unsurdur.

Keloğlan İle Köylüler Masalı'nda ise Keloğlan ve annesinin maddi sıkıntılara çözüm bulmak amacıyla öküzlerini kesip komşularını yemeğe davet etmeleri, ardından köylüleri kandırarak hayvan gübrelerini satmaya çalışmaları anlatılır (Alangu, 1967, s. 13-20). Keloğlan'ın zekâsıyla bu olumsuz durumlardan kârlı bir şekilde çıkması, üstünlük kuramının bir örneği olarak değerlendirilir. Köylüler ise, Keloğlan'a inanarak onun yaptığı gibi hayvan gübrelerini satmaya çalışırken başarısız olur ve kandırıldıklarını anlarlar. Yine Keloğlan zekâsı ile köylüleri kandırmayı başarmıştır. Bu durum zekâ ve akıl olarak diğerlerinden üstün olduğuna işaret etmektedir. Keloğlan ve Köylüler masalında mizah unsurlarının genellikle Keloğlan'ın zekâsı ve beklenmedik tepkileri etrafında şekillendiği görülür. Görünümü ve saf tavırlarıyla alay edilen Keloğlan, aslında her zaman durumu avantaja çevirir. Onun görünüşüyle zekâsı arasındaki tezat, mizahi bir unsur olarak kullanılır. Keloğlan'ın köylüleri kandırarak onların zayıf noktalarını ortaya çıkarması mizahı güçlendirir. Köylülerin açgözlülüğü ya da saflığı, Keloğlan'ın esprili zekâsı karşısında komik durumlara yol açarken Keloğlan'ın zekâsının üstünlüğünü de vurgular.

"Üstünlük kuramcılarına göre, gülen benlikten ayrı bir benlik söz konusudur. Kişi kendisini sanki bir başkasıymış gibi görür ve bu ikinci benlikteki olaylara, saçmalıklara ve zayıflıklara güler. İnsanlar başkalarına gülerken, kendi gülünç duruma düşmemelerine sevinirler. Bazen de daha önceki durumlarına göre daha iyi olduklarını hissettiklerinde gülerler" (Türkmen, 1997a, s. 23). Üstünlük kuramı tek başına gülmenin nedeni ve psikolojisini tam olarak ifade edemez elbette fakat gülmenin bir nedeni olarak değerlendirilebilir. Çünkü masalda gülmeyi tetikleyen şey, Keloğlan'ın diğerlerinden üstün olduğuna dair bir yargıya kapılmaktır. Şentürk'e göre; bu üstün hissetme durumunun, gülmeye yol açması için, beklenmedik bir anda ve birdenbire gerçekleşmesi gerekir. Dolayısıyla aslında gülme, başkasının hatasına bağlı olarak insanın aniden üstünlük duygusuna kapılmasının sonucudur (2010, s. 53-54).

1.2. Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında Keloğlan Masalları

Uyumsuzluk kuramı, bireylerin beklentileri ve gerçeklik arasında ortaya çıkan uyumsuzlukların mizahi ve komik etkiyi yarattığını savunur. Bu kurama göre, mizahın temel unsuru şaşırtıcı ve uyumsuz bir durumun ortaya çıkmasıdır. Bu kuramın başlıca temsilcileri Aristoteles, Kant, Schopenhauer ve James Beattie'dir. Uyumsuzluk kuramı, başlangıçta Platon ve Aristoteles'in gülme üzerine yaptığı çalışmalarla ilgili olsa da 18. ve 19. yüzyıllarda Immanuel Kant ve Arthur Schopenhauer gibi düşünürler tarafından daha sistematik bir şekilde ele alınıp değerlendirilmiştir. Kant, gülmenin "beklenti ile sonucun uyuşmazlığından" kaynaklandığını öne sürerken, Schopenhauer, mizahın mantık ile anlamsızlığın çatışmasından doğduğunu savunur. Bu durumda gülme, beklentinin yerine getirilmemesi ile doğrudan bağlantılı gösterilir.

Kant'ın ifadesiyle uyumsuzluk "yıkılan bir umudun hiçliğe doğru, ani değişiminden doğan bir duygudur" (Morreall, 1997, s. 24). Kant, gülmeyi, "Endişeli bir bekleyişin aniden bir hiç'e dönüşmesinden doğan sevgi"ye bağlar (Morreall, 1997, s. 25-26; Türkmen, 1997b, s. 47-48). Böylece Kant, gülmeyi kişiler üzerinden değil, olaylar ve duygular üzerinden açıklar, "gülmeyi başkalarının kusurları karşısında duyulan üstünlüğün ifadesi olarak görmez; ona göre, gülmeyi doğuran asıl şey, gerilmiş olan beklentilerin aniden boşa çıkmasıdır" (Şentürk, 2010, s. 55). Kant'ın yaklaşımına göre mizah, psikolojik açıdan beklenti karşısında dengesi sarsılan insan için dengeleyici bir unsurdur. Dolayısıyla güldüğümüz şey bir amaç olmaktan ziyade nesnedir. Schopenhauer'e göre, gülmenin nedeni, bir kavram ve o kavramla ilişkili gerçek nesneler arasındaki uyumsuzluğun aniden kavranmasıdır ve gülme, bu uyumsuzluktan başka bir şey değildir (Morreall, 1997, s. 26; Türkmen, 1997a, s. 48-49). Morreall "Uyumsuzluk Kuramı'nın, diğer kuramların aksine, mizahi gülmelerin tümünü açıklayabildiğini, ancak mizahi olmayan gülmeleri açıklamada yetersiz kaldığını ifade eder ve diğerleri gibi bu kuramın da genel bir gülme kuramı olarak kabul edilemeyeceğini" belirtir (Morreall 1997, s. 31). Beklentinin gerçekleşmemesi, beklenti ve gerçek arasındaki uyumsuzluk her zaman mizah yaratmayabilir, yaşanan hayal kırıklığı öfke, kızgınlık ya da üzüntü de meydana getirebilir. Schopenhauer mizahı, duyuşsal ve somut olanın uyumsuzluğuna bağlar bu durumda gülme paradokslardan kaynaklıdır.

Aristoteles'in Retorik döngüsünde, uyumsuzluk kuramına yönelik ilk bilgiler, farklılıklar gözlemlendiğinde ortaya çıkar. Aristoteles'e göre, hayalin değişmesiyle uyumsuzluk kuramı ele alınır ve mizah, bireyin herhangi bir durum veya olay karşısında değişmelere uymayan olay veya durumların meydana gelmesiyle ortaya çıkar. Bu uyumsuzluk, beklenen durum veya olay ile beklentiye uymayan durum veya olayın aynı bağlam içinde kullanılması yoluyla öğrenilebilir (Bkz: Aristoteles,2000).

Türkmen'e göre; uyumsuzluk teorisinin özünde, olaylar/durumlar arasındaki kalıplaşmış sebep-sonuç ilişkisinin kırılması saklıdır. İnsan, kanıksadığı düzene uymayan herhangi bir şeyi fark ettiğinde gülmektedir (Türkmen 2002, s. 372). Keloğlan ve Devler adlı masal, yaşlı anne ve babanın kırk tane çocuğunun işe girip yuva kurmalarını istemeleri ile başlar. Bu kardeşlerden en küçüğü Keloğlan'dır. Anne ve babanın bu isteği üzerini yerine getirmek isteyen kırk kardeş bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta karşılarına büyük bir tarla çıkar ve kardeşler bu tarlada çalışmaya başlar. Bu tarlanın sahibi devler ağasıdır. Devler ağası bu kırk kardeşi yemeyi planlar. Keloğlan bu planı

anlayınca kardeşleri ile birlikte oradan kaçarlar. (Alangu,1967, s. 125-138). Masalda yaşı yetmişe ulaşan bir kadın ve erkeğin yaşları ve hamilelik süreci düşünüldüğünde kırk tane çocuğunun olması gerçekte uyumsuzdur. Masalın kurmacası içerisinde hayal ve gerçeklik arasındaki bu uyumsuzluk mizah unsurunu ortaya çıkaran bir sebeptir. Keloğlan ve köy ağası masalında ise yoksul olan Keloğlan isimli kahramanın cimriliği ile bilinen Camgöz ağanın yanında işe girer. Camgöz, Keloğlan'a işe başlamadan önce kendi iş kurallarını anlatır. Camgöz'ün kuralları günde sadece iki öğün yemek yeme, oruç tutma, namaz ve dua etmeme, bayram, düğün ve oyuna gitmeme, gece gündüz tarlada ve ahırda çalışma, işten yılmama, yoruldu dememe ve kızmama şeklindedir. Keloğlan işe ihtiyacı olduğu için, hoşlanmamasına rağmen bu kuralları kabul edip işe başlar. Fakat Keloğlan Camgöz'ün iş kurallarının aksine verilen bütün yiyecekleri sonuna kadar yer, çocuklar ile oynar, eğlenir. Bu masaldaki mizahi unsurların da Camgöz ve Keloğlan'ın iş kuralları arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı görülür. Söz gelimi; Keloğlan, Camgöz'ün az yemek yeme, eğlenmeme ve çok çalışmaktan şikâyet etmeme şeklindeki iş kurallarını kabul etmesine rağmen işe başladıktan sonra çok yeme, eğlenme ve işten yorulma gibi zıt eylemlerde bulunması arasında mizahi bakımdan bir uyumsuzluk ortaya çıkarmaktadır. Masaldaki mizahî yapıyı ortaya çıkaran ve arttıran da Keloğlan ve Camgöz arasındaki iş kurallarının uygulanmasındaki zıtlıklardır. Ayrıca masalda Keloğlan'ın sadece Camgöz'ün iş kurallarını çiğnemediği, kendisine verilen görevleri eksik ya da kurallara aykırı bir şekilde yaparak Camgöz'ü kışkırtması, Camgöz'ün beklentileri ve Keloğlan'ın eylemleri arasındaki zıtlık meydana getirmektedir. Diğer taraftan bu masalda Camgöz'ün beklentilerinin karşılanmaması, yaşadığı hayal kırıklığı yine uyumsuzluğu ortaya çıkaran bir unsurdur.

Uyumsuzluk kuramının insanın beklenen ve gerçek arasındaki zıtlığı çabucak idrak edip kavramasına odaklandığı görülmektedir. Kurama göre gülmenin gerçekleşebilmesi, insanın bu uyumsuzluğu ve zıtlığı en hızlı şekilde anlamasına bağlıdır. Dolayısıyla uyumsuzluk kuramında belirleyici olan unsur, kişinin idrak gücü ve anlama hızıdır. Söz gelimi; Masal Keloğlan ile Üç Cambaz masalında, Keloğlan ve üç kurnaz cambazın aralarındaki oyun ve çatışma konu alınmaktadır. Masala göre; Keloğlan, eşeğini satmaya karar verir ve üç cambaz, onu aldatmaya çalışır. Eşeğin kuyruğunu kesip fiyatını düşürürler. Bunun üzerine Keloğlan intikam almak ister. Eşeğin kuyruğuna gümüş bir lira koyarak onu yüksek bir fiyata satmayı başarır. Üç cambaz, Keloğlan'ı aldattığını düşünürken, haber yayma özelliği olduğunu sandıkları bir tavşan satın alırlar. Ancak tavşan kaybolunca tekrar kandırıldıklarını anlarlar. Keloğlan, bir kaval oyunu oynayarak üç cambazın birinin eşinin ölümüne neden olur. Cambazlar, Keloğlan'ı yakalamak için ona tuzak kurarlar, ama Keloğlan, bir çobanın yardımıyla kurtulur. Çoban, Keloğlan'ın yalanına inanarak onun yerine geçer; bu sırada üç cambaz çobanı ırmağa atar. Kendilerini kurtardıklarını düşünen cambazlar, Keloğlan'ın oyunlarının kurbanı olur ve sonunda ırmağa atlayarak kendilerini daha da zor durumda bulurlar (Alangu, 1967, s. 52-70). Masal, Keloğlan'ın zekâsı ve insanların yaptıkları oyunlarla ustalık gösterme temasıyla sona erer. Masalda görülen üç cambazın, eşeğin gümüş lira çıkardığına ve tavşanın haber yayma özelliği olduğuna inanmaları beklenti ve gerçek arasında bir zıtlık meydana getirdiği için bu unsurlar masalda uyumsuzluk ortaya çıkarmıştır. Keloğlan, eşeğinin değerini korumak isterken cambazlar tarafından aldatılır. Cambazların eşeğin kuyruğunu

kesmesi, Keloğlan'ın eşeğinin değerine olan inancı sarsarak, eşeği kusurlu göstermeye yöneliktir. Bu durumda Keloğlan, eşeğinin gerçek değerine olan inancı ile cambazların aldatma çabaları arasında bir uyumsuzluk yaşar. Cambazlar ise, Keloğlan'ın eşeği yüksek bir fiyata sattığını öğrenince, kendilerini kandırılmış hissederler. Cambazların kendi tutumları arasında da bir uyumsuzluk vardır. Çünkü onlar kurnazlık yaptıklarını düşünürken aslında Keloğlan'ın zekâsı karşısında kurnazlıkları etkisiz kalmıştır. Ayrıca eşeğin gümüş lira çıkarması ve tavşanın haber yayma özelliği olması olağanüstülükler barındırması açısından inanılması zor şeylerdir.

1.3. Rahatlama Kuramı Bağlamında Keloğlan Masalları

Rahatlama kuramı, insandaki zihinsel ve elektriksel kırılma bağlantılarına yönelik olarak ele alınmış geniş kapsamlı bir yaklaşımdır. Bu kurama göre, stresin üstesinden gelme, içsel olarak rahatlık sağlama, hayatın umutsuzluğu ve sıkıntıları karşısında sakin kalma ve huzuru artırma gibi hedeflerle çeşitli disiplinlerde varlık göstermiştir. Kuramın temsilcilerinden “Spencer’a göre “yoğunlaşan duygular yoluyla ortaya çıkan enerji, kaslar yoluyla boşaltılır” (Spencer, 1911, akt. Morreall 1997, s. 38) ifadesine karşı çıkan “Freud, cinsellik ve düşmanlığın, baskı altında tutulan gülmeyi ortaya çıkaran yegâne itkiler olduğunu düşünür, ancak gerçekte hiçbir tabu rahatlatarak gülmek için bir basamak oluşturamaz” (Freud, 1976, akt. Morreal, 1997, s. 34) iddiasında bulunur. Freud biriken stres ve cinsel baskı karşısında sosyal olarak gülmenin kabul edilebilir bir rahatlama olduğunu savunmaktadır. Karşıt olarak görünse de her iki görüş de sıkıntı ve stresin ortadan kalmasıyla rahatlamanın ortaya çıkabileceği görüşünde birleşir. Dolayısıyla stresin ya da baskının ortadan kalkması insanın gevşemesine ve rahatlmasına olanak tanır. Diğer taraftan mizah ve gülme için bir stres ya da baskı gerektiren bir şey olduğu da ima edilir. Hâlbuki bu ön koşul olmaksızın da mizah yapılabilir ve gülme eylemi gerçekleşebilir. Bilinçli ya da bilinçsiz mizahın kendisi olumsuz duyguların ortadan kalkmasını sağlar, bu sebeple rahatlatıcıdır.

Rahatlama kuramına göre mizah, dış dünyadan gelen psikolojik, duygusal ve fiziksel yıpratıcılar karşısında insanın iyileşmesini ve rahatlmasını sağlayan bir unsurdur. Bu nedenle bu kuram dâhilindeki mizahi yapının gelişmesinde, bireyin doğuştan getirdiği olumsuz, kötü ya da zayıf özelliklerinin oluşturduğu baskı önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla günlük yaşamın getirdiği sorunlar karşısında mizah, bireyin duygusal ve psikolojik olarak iyileşmesini ve rahatlmasını sağlayan bir destek olarak işlev görmektedir. Vücudun dinlenmesi gibi ruhun da dinlenmesi gerekir bunun için de mizah gereklidir. Söz gelimi; Keloğlan ile Padişah Masalında Keloğlan ve ağabeyi, annelerini yıkamak ister. Keloğlan, sıcak su hazırlayarak yanlışlıkla annesinin ölümüne neden olur, fakat durumu fark etmez. Keloğlan ve abisi annelerini gömmek için mezarlığa götürür. Keloğlan, yaşlı bir kadının tepkisi üzerine onu da öldürür. Keloğlanın abisi bu duruma çok öfkelenir ve Keloğlan'a bağırır. Keloğlan'ın sakarlığına sinirlenen abisi, onu döver. Keloğlan'ın abisi durumu saklamak için, yaşlı kadının mezarına bir keçi gömer. Yaşlı kadının oğlu ve köylülerinin yaşlı kadını aradığını gören Keloğlan onları mezara getirir. Mezardan bir keçi çıkınca köylüler tarafından dövülür. Daha sonra iş bulmak amacıyla İstanbul'a giden Keloğlan, yaşlı bir kadının yanında çalışmaya başlar. Yaşlı kadının verdiği ördeleri bir vezire satar. Vezire kıyafet getirmek için saraya gider fakat kıyafetleri de pazarda satar. Daha sonra kadın kılığına girip saraya gider.

Vezir ona âşık olunca, onu kandırıp değerli eşyaları çalar. Padişah, hırsız yakalamak için tuzak kurar, ancak Keloğlan her defasında zekâsını kullanarak tuzaktan kurtulur. Sonunda padişah, Keloğlan'ı affeder, kızını ona verir ve onu baş vezir yapar. (Alangu, 1967, s. 36-47).

Rahatlama kuramı içerisinde stres, gerilim ve baskının rahatlamaya yönelik tepkileri vardır. Masalda, Keloğlan'ın abisi annesinin ve yaşlı kadının ölümüne neden olan Keloğlan'a öfkelenip onu dövmesi, yaşlı kadının oğlu ve köylülerin gittikleri mezardan keçi çıkmasına sinirlenip Keloğlan'ı dövmesi gibi tepkiler rahatlama kuramına uygundur. Keloğlan'ın çevresindeki olay karşısındaki saflığı ve alaycılığı diğer insanlarda bir stres ortaya çıkarırken onların öfke ve şiddetle Keloğlan'ı cezalandırması bir rahatlık sağlamaktadır. Diğer taraftan Keloğlan'ın karmaşık ve zorlu durumlar karşısında içsel dengesini koruma ve bu zor durumlar karşısında aşırı esnek tepkiler vermesi zorlu koşulların üstesinden gelme yöntemidir.

Keloğlan ve Devler Ağası masalında ülkenin padişahı, devler ağasının atını getirene bir kese altın hediye edeceğini duyurur. Keloğlan bunu duyunca padişahın huzuruna gider ancak padişah bu küçük çocuğu görünce, onun kendisiyle alay ettiğini düşünerek sinirlenir ve Keloğlanı kovar. Keloğlan Devler ağası ile olan geçmişini anlatınca padişah Keloğlan'ı devler ağasının atını çalıp getirmesi için onun evine gönderir. Keloğlan ahıra girince at şahlanıp kişner. Bunun üzerine devler ağası ahıra gelip Keloğlan'ı döver (Alangu, 1967, s. 130-137). Keloğlan'ın padişahın huzuruna çıktığında yaşadığı küçümsenme ve dışlanma durumu, masalda gerilimi ve stresi arttıran bir temadır. Ayrıca Keloğlan, padişahın hediyesini alabilmek için devler ağasının atını getirmek zorundadır. Devler ağasından atını almak ve padişaha getirmek de aynı şekilde stres ve baskı unsuru oluşturmaktadır. Fakat masalın sonunda Keloğlan görevini başararak atı padişaha getirmiştir. Bu durum Keloğlan'ın yaşadığı baskı stresi ortadan kaldırarak rahatlık sağlamıştır. Diğer taraftan, padişahın huzuruna gelen Keloğlan'ı kovması ve dövmesi de rahatlama kuramıyla açıklanabilir. Çünkü padişaha göre Devler ağasının atını çalıp getirmek küçük yaşta bir çocuğun yapabileceği bir iş değildir. Dolayısıyla bir çocuğun böylesine tehlikeli ve zor bir görev için karşısına gelmesi, padişaha kendisiyle alay edildiği izlenimi verdiği için onu sinirlendirmiştir.

Rahatlama kuramı içerisinde ele alınan Keloğlan tiplemesine ait masalarda ortak bazı imgeler bulunduğu görülmektedir. Keloğlan'ın saflığının, rahatlığının ve ciddiyetten uzak tip ve davranışlarının masalın diğer kahramanlarının sinirini bozduğu, onlarda baskı ve strese sebep olduğu açıktır. Bu sebeple Keloğlan, karşısındaki diğer kahramanların tepkisine ve öfkesine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla masaldaki bu öfke patlamaları Keloğlan'a olan tepkinin bir yansıması ve sonucu olduğu gibi, öfkenin ve tepkinin sahibini rahatlatan, öfkesini dindiren bir unsur olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Geleneksel mizah kuramlarının temel unsurlarını içeren Keloğlan masalları, Türk sözlü anlatılarının mizahi yapısının hem eğlendirici hem de düşündürücü yönlerini ortaya koymaktadır. Bu masalarda sıklıkla görülen abartı, uyumsuzluk, rahatlık, tezatlık ve beklenmedik sürpriz unsurlar, geleneksel mizah kuramlarının (rahatlama-uyumsuzluk-üstünlük) oluşmasında etkili olmuştur.

Üstünlük kuramı özellikleri bakımından Keloğlan karakteri, genellikle ciddiyetsiz ya da sosyal açıdan zayıf görülen bir karakter olarak sunulmuş olsa da zekâsı ve bilinmedik, ön görülemeyen çözümleriyle, karşısındaki karakterlere üstünlük sağladığı görülür. Bu durum, dinleyicilerin karakteri üzerinden güçlü olanla özdeşleşip zayıf olanla alay etmesine olanak tanır. Rahatlama kuramına göre, masallar toplumunun üzerindeki sosyal baskıların mizahi bir üslupla hafifletilmesine olanak sağlar. Keloğlan'ın sık sık karşılaştığı zorluklardan, stres ve baskı yaratan durumlardan mizah yoluyla sıyrılması, dinleyicilerde duygusal rahatlama sağlayan bir unsur olarak değerlendirilir. Uyumsuzluk kuramına göre ise masallardaki öngörülemez sonuçlar, beklenmeyen durumlar ve olay örgüsündeki sürpriz gelişmeler, dinleyiciyi şaşırtır. Keloğlan masalları, bu kuramların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş mizahi zenginlikle sadece eğlence bir eğlence unsuru olmanın ötesinde, toplumsal değerlerin ve eleştirilerin iletildiği bir araç işlevi görür. Bu işlevi mizah yoluyla yapması, üslubu yumuşatan, güldürürken düşündürülen bir işlerlik kazandırır.

Keloğlan masalları, toplumsal eşitsizlik, toplumun bazı kesimlerinde görülen zaafılar ve otorite şekilleri ile ilişkiler gibi konuları mizah yoluyla işlerken, dinleyicilerin bu sorunlarla yüzleşmesine ve sorunu farklı bir perspektiften değerlendirmesine de imkân tanır. Sonuç olarak, geleneksel mizah kuramları bağlamında Keloğlan masalları ve içeriğindeki mizahi anlatım geleneğinin zengin bir şekilde sunulduğu ortaya çıkar. Bu masallar, mizahın hem bireysel hem toplumsal düzeyde güçlü bir araç olmasını sağlarken, kültürel bakımdan Keloğlan'ın saf, alaycı ya da zekâsıyla öne çıkan karakterini, sosyal statü farklarını ve zaafılarını mizahi bir şekilde ortaya koyar.

KAYNAKÇA

- Alangu, Tahir (1967). *Keloğlan Masalları*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Aristoteles (2000). *Retorik*. Mehmet H. Doğan (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Artun, Erman (2014), "Türk ve Rus Mizahının Sosyo-Ekonomik Siyasal ve Kültürel Yapısı Üzerine Şekillenmesi", *XXVII. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Sempozyumu*, 12-17 Eylül, Petersburg.
- Baudelaire, Charles (1997). *Gülmenin Özü*. İrfan Yalçın (Çev.). İstanbul: İris Yayınları.
- Bayat, Fuzuli (2016), "Sözlü Kültürde Protesto Yönüyle Mizah" " *Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu (13-15 Mayıs 2019)*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Bergson, Henri (2015). *Gülme-Komiğin Anlamı Üstüne Deneme*. Yaşar Avunç (Çev.). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Davison, Kate (2020). "'Plainly of Considerable Moment in Human Society': Francis Hutcheson and Polite Laughter in Eighteenth-Century Britain and Ireland." *Royal Institute of Philosophy Supplements* 88, 143-169.
- Durkheim, Emile (2004). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. Cenk Saraçoğlu (Çev.). İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Eker, Gülin Ö. (2017). Mizah, Tanrı'dan Bir Armağan Mı Yoksa Şeytanın Getirdiği Bir Ceza Yöntemi Mi? Sosyal Normların Cezalandırma Yaptırımı Boyutunda 'Sosyal Ceza Olarak Gülme'. *Folklor/Edebiyat*, 23(92), 49-62.

- Ekici, Metin (2009). "Gülme Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları". 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak (Uluslararası Sempozyum Bildirileri), Ankara: AKM, 271-280.
- Freud, Sigmund (1998). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*. Dr. Emre Kapkın (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Hobbes, Thomas (1992). *Leviathan*. Semih Lim (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Hobbes, Thomas (1994). *İnsan Doğası ve De Corpore Politico*. New York: Oxford Üniversite Yayınları.
- Kanmaz, Aysun (2016). "Anar Rızayev'in "İyi Padişahın Masalı" Hikâyesinde Mizahi Bir Üslupla 1937 Olayları" Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu (13-15 Mayıs 2019), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Morreall, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. Şenay Soyer, Kubilay Aysevener (Çev.). İstanbul: İris Yayınları.
- Rıdvan Şentürk (2016). *Gülme Teorileri*, İstanbul: Küre yayınları,
- Spencer, Herbert (1911). *Essays On Education*. Etc. Dent: London
- Sütçü, Özcan Yılmaz (2023). "Francis Hutcheson Ve Gülme Üzerine Düşünceler". Flsf Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi, 45-66.
- Türkmen, Fikret (1997a). "Mizah Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları". *Türk Yurdu*, 114(460), Şubat, 21-24.
- Türkmen, Fikret (1997b). "Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu". *Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri*, (Haz.: Alev Kâhya Birgül), Ankara: AKM, 47-52.

Edebiyatta Değişibilim

Prof. Dr. Ünsal Özünlü

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

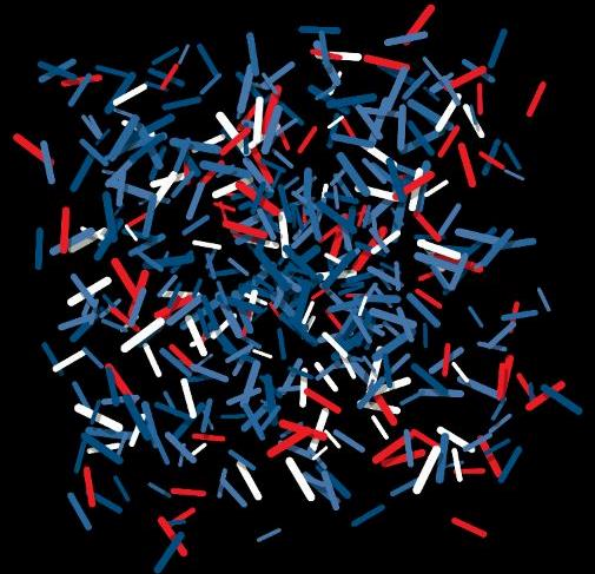

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları